

OBSAH

Úvodem (Olga Martincová)	5
Klára Buzássyová: Syntagmatická a paradigmatická dimenzia lexikálních jednotek vo výkladových slovníkoch (na príklade spracovania abstrákt)	9
Lubica Balážová: Tematická a štruktúrna interpretácia neologizmov	20
Vladimír Mejstřík: K zpracování nových kompozit ve výkladovém slovníku	28
Zdeňka Hladká: Několik poznámek k výběru lexikálních jednotek pro výkladové slovníky	35
Alexandra Jarošová: Spracovanie ustálených spojení vo výkladovom slovníku. Návrh	43
Zdeňka Opavská: Možnosti lexikografického výkladu konatelských jmen	55
Pavla Šmídová: Synonymie izolexémních slov s morfémy <i>anti-</i> , <i>bez-</i> a <i>ne-</i> ve výkladových slovnících	62
Ján Bosák: Funkčné kvalifikátory v nových výkladových slovníkoch ...	75
Zdeňka Tichá: Slangizmy a profesionalizmy ve výkladovém slovníku ...	84
Jana Skladaná: Kvalifikátory vo výkladovom slovníku na časovej osi	91
Jitka Mravinacová: K některým jevům morfologické adaptace anglicizmů	98
Olga Martincová: Předponová slovesa s cizími základy	105

Úvodem

V sborníku *Nová slovní zásoba ve výkladových slovnících* jsou obsaženy české a slovenské příspěvky, které zazněly na konferenci konané ve dnech 31. 10.–1. 11. 2000 v Praze ve vile Lanna. Konferenci pořádalo lexikograficko-terminologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR za významné spoluúčasti slovenských a domácích hostů. Zúčastnili se jí přední jazykovědci z Jazykovědného ústavu L. Štúra SAV, pracovníci z vysokých škol v Brně a Praze, pracovníci ze Slovanského ústavu AV ČR, kolegové z dalších oddělení Ústavu pro jazyk český.

Záměr uspořádat konferenci jako společné setkání českých a slovenských lexikografů vzešel z úkolů, které se v Ústavu pro jazyk český a v Jazykovědném ústavu L. Štúra v rámci grantových projektů aktuálně řeší a které – přes rozdílnost svých cílů – jsou v mnohém ohledu blízké. Na straně české je tímto úkolem výzkum systémotvorných procesů neologizmů v současné češtině, při němž se syntetizují poznatky o nové slovní zásobě a o jejím lexikografickém popisu ve slovníku *Nová slova v češtině* (1998) a analyzují další možnosti tohoto popisu. Na straně slovenské jde o přípravu nového vícesvazkového výkladového *Slovníku současného slovenského jazyka*, koncipovaného na promyšlených a propracovaných teoretických a metodologických základech. V současné době probíhají práce na prvním svazku.

Při přípravě konference jsme měli na mysli, aby umožnila prodiskutování otevřených problémů, aby se problémy spíše nacházely, než aby se předkládala hotová řešení, aby se mohlo otevřeně hovořit o všech dilematech, která tvorbu výkladových slovníků provázejí. Proto mělo setkání výrazně pracovní charakter. Pořadatelé sborníku usilují, aby tento

ráz konference vyjadřoval i publikovaný sborník. Příspěvky se publikují tak, jak je jejich autoři upravili do písemné podoby po odeznění konference.

V této souvislosti chceme upozornit alespoň na některá témata a problémy, na které se autoři příspěvků zaměřují.

Nejdříve se zmíníme o ústředním tématu sborníku. Lexikografické zaznamenávání nové slovní zásoby je – jak se v jednom ze slovenských příspěvků výstižně říká – „úlohou i aspirací každého nového výkladového slovníku“. Z řady příspěvků vyplývá, že slovníky neologizmů nemají jen úlohu registrovat nová slova, slovní spojení a frazémy, ale že jejich úloha je všestrannější. Ve vztahu k všeobecnému výkladovému slovníku jsou mimo jiné i zdrojem základních informací o pohybu ve slovní zásobě, a proto chybějí-li, musí se jejich nepřítomnost pracně nahrazovat. Důležité je, že se zde také formuluje otázka, zda výběr neologických jednotek a jejich popis v neologickém slovníku má být symetrický s jejich výběrem a popisem ve výkladovém slovníku, neboli – poněkud z jiného úhlu – do jaké míry a jak může výkladový slovník zachytit dynamiku slovní zásoby, aniž by ztratil svou základní úlohu – popsat stabilizované jevy v lexiku.

Dalším problémem, na který se některé příspěvky zaměřují, je podávání stylové a komunikační charakteristiky lexikálních prostředků. Konkrétně jde o užití kvalifikátorů, o jejich rozsah a obsah. V této souvislosti upozorňujeme na zajímavý postřeh, totiž na to, že výkladový slovník současného jazyka zastarává především kvůli svým stylovým kvalifikátorům.

V příspěvcích se nehovoří jen o nové slovní zásobě, ale také o jejím opačném pólu, o jednotkách zastarávajících a zastaralých. Ukazuje se, že jejich zařazení do výkladového slovníku nese s sebou požadavek citlivého řešení jejich stylistického hodnocení.

Jestliže upozorňujeme na bohatost a šířku probírané problematiky, není možno přejít velkou a různorodou oblast ustálených spojení.

Pozornost zasluhují také názory a pohledy na speciální lexikografické postupy jako hnízdování, využití metahesel pro komponenty složených slov, využití systému poznámek v závěru heslové stati popisovaných slov atp.

Konference a sborník nazvané shodně *Nová slovní zásoba ve výkladových slovnících* mají ještě jednu dimenzi, o které je třeba se zde zmínit. Za tímto názvem můžeme totiž spatřovat i tu složku slovní zásoby, která se z těch či oněch důvodů do dosavadních slovníků současného spisovného jazyka nedostala, a dnes se hledají způsoby a možnosti, jak se s tímto problémem v budoucnu vyrovnat.

Jsmě rádi, že tento aspekt na konferenci zazněl, protože i on potvrzuje důležitost obousměrného vztahu mezi lexikologií, gramatikou, teorií stratifikace národního jazyka, komunikační a stylovou diferenciací a dalšími úseky na straně jedné a lexikografií na straně druhé.

Nakonec chceme vyslovit přání, aby sborník inicioval další promýšlení a propracování lexikologické a lexikografické problematiky, aby vedl k prohloubenému výzkumu lexikální dynamiky v současných jazycích.

Olga Martincová

Uskutečnění konference a publikace sborníku přednesených příspěvků bylo zabezpečeno projektem č. A0061803 Systémotvorné procesy neologizmů v současné češtině, finančně podporovaným Grantovou agenturou Akademie věd ČR.